AUT, XLI, 2003, p. 251-253
Note şi discuţii

CONSEMNĂRI LEXICO-GRAMATICALE

de
Dumitru CRAŞOVEANU şi Raluca A. FLOREA

În rândurile care urmează am dori să supunem atenției cititorilor noştri câteva reflecții prilejuite de felul în care sunt întrebuințate unele verbe în exprimarea actuală.

Dintre acestea, primul pe care îl avem în vedere este **a demara**, împrumutat din limba franceză - *démarrer*. Este folosit frecvent, ca verb – precizăm – intranzitiv, atunci când e vorba de autovehicule, motoare etc., el însemnând "a se pune în mişcare, a porni" (cf. *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), Bucureşti, 1975, s. v.). Suplimentar, semnalăm, doar în treacăt, că în legătură nemijlocită cu această semnificație a lui *a demara* se află un termen tehnic de strictă specialitate, şi el frecvent azi din motive lesne de înțeles, şi anume *demaror* (< fr. *démarreur*) – "dispozitiv sau aparat care pune în mişcare un motor" (cf. *Dicționar de neologisme* (DN), ediția a III-a, Bucureşti, 1978, s. v.).

Printr-o comparație, sugestivă, verbul *a demara* a fost preluat, tot cu valoare intranzitivă, în limbajul sportiv, unde – cu referire la un alergător – are înțelesul "a-şi lua avânt, a porni în viteză (într-o cursă)" (cf. DEX, s. v.). Enunțuri ca acestea: "Concurenta noastră *a demarat* irezistibil", "Fotbalistul X *demarează* pe aripa dreaptă", "Echipa *a demarat* promițător la începutul campionatului" etc. au devenit formulări de rutină în transmisiunile sportive la radio şi TV sau în rubricile şi paginile gazetăreşti cu acest profil.

Acelaşi verb, *a demara*, este menționat, însă, şi cu valoare tranzitivă (de fapt tocmai valoarea sa originară), una mai veche, de asemenea specializată, deci şi mult mai restrânsă şi aproape pierdută azi pentru uzul comun, definită lexicografic astfel: "a dezlega odgoanele unei corăbii (în vederea plecării)" (cf. DEX, s. v.). Ceea ce trebuie remarcat de această dată este că în exprimarea actuală verbul în discuție câştigă teren tocmai prin întrebuințarea lui cu *această* valoare, *tranzitivă*, inițial – spuneam – limitată, bine circumscrisă. Citim şi auzim tot mai frecvent formulări de felul acestora: "Constructorii *au demarat* lucrările", "Mecanicii *au demarat* reparațiile utilajelor", "În curând *vom demara* însămânțările de toamnă"

BDD-A6346 © 2003 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:27 UTC)

etc. etc. Nu-i greu de observat, desigur, că astfel de enunțuri au fost (şi sunt) posibile, în bună măsură, şi pentru că *a demara* a fost perceput sau simțit – în chip totuşi curios – ca echivalent semantic, ca sinonim al verbului, tot tranzitiv, *a începe*. Şi, o dată stabilită "ecuația" *a demara = a începe*, s-a ajuns foarte uşor la contexte în care *a demara* este folosit şi la diateza *pasivă*, ca, de altfel, orice verb tranzitiv, de exemplu: "Lucrările *au fost demarate*", "*Sunt deja demarate* pregătirile pentru sezonul rece" etc. Constatăm, prin urmare, că verbul la care ne referim a dobândit în ultima vreme – fie şi printr-o îndrăzneață (am zis "curioasă") echivalare semantică cu *a începe* – o revitalizare şi, implicit, o nouă actualizare a valorii lui tranzitive inițial limitate, mai mult sau mai puțin ieşite din vocabularul activ al vorbitorului comun, şi cunoaşte azi o utilizare extrem de largă, nu departe de a deveni ceea ce, cu o expresie originală, Iorgu Iordan numea "şlagăre lingvistice". Ne întrebăm dacă avem a face aici cu o inovație lingvistică. Şi dacă da, cât timp va rezista ea? Oricum, răspunsul corect, autoritar îl va oferi exercițiul şi evoluția limbii române literare în viitor.

2. Un alt verb de asemenea foarte frecvent utilizat în limba de azi, şi când trebuie şi când nu, este *a debuta*, preluat tot din franceză – *débuter*. După cum arată dicționarele româneşti care îl înregistrează, el are sensul "a face primii paşi într-o profesiune sau carieră (de obicei literară ori artistică)" (cf. DEX, s. v.). Astfel, despre un autor sau un artist (actor) se spune că *debutează* atunci când se află la prima lucrare publicată ori la primul rol interpretat într-o piesă de teatru sau într-un film. Se vede bine că verbul este intranzitiv, adică nu se poate construi cu un complement direct. Ba chiar mai mult – şi aceasta interesează în primul rând –, fiind intranzitiv, el nu poate fi întrebuințat la diateza pasivă, ca toate verbele intranzitive, de altfel. Totuşi, exprimarea actuală ne face surpriza de a-l întâlni folosit la diateza pasivă. Iată, spre exemplu, într-un interviu luat unui actor şi publicat într-o revistă literară săptămânală, citim această frază: "Personal, am debutat la Baia Mare. Dacă ar fi fost după teatrele din Bucureşti, cred că *nu eram* nici acum *debutat*" ("Orizont", 1 II 1985, p. 3, col. 1), iar un critic de teatru, tot într-un interviu, transmis radiofonic, spune de asemenea: "Aici, la naționalul timişorean, *au fost debutați*, cu ani în urmă, câțiva artişti de prestigiu" (Radio Timişoara, 10 II 1984). Aşadar: *nu eram debutat, au fost debutați*. Cum s-ar "traduce" asta într-o bună limbă românească – e foarte greu de spus. Probabil că în nici un fel. Încât, este, cel puțin pentru mine, limpede că de această dată nu mai poate fi vorba nicicum de vreo inovație, ci de o abatere, de o utilizare forțată (chiar silită) a acestui verb, într-o formă gramaticală (diateză) total incompatibilă cu sensul lui intranzitiv. Va fi fiind aici, probabil, intenția (sau dorința) de o delimitare şi detaşare de exprimarea comună, obişnuită, printr-un soi de limbaj specific sau special – acela al spațiilor şi sălilor de teatru (şi cinema)

BDD-A6346 © 2003 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:27 UTC)

–, însă trebuie înţeles bine şi bine ştiut că limba literară îşi are legile şi normele ei gramaticale, ce nu pot fi încălcate ori forţate de nimeni, după propria vrere ori propriul plac.

În finalul acestor constatări, am socotit cel puţin interesant să semnalăm "apariţia" unui verb nou în limba română, şi anume *a origina*! Este format, după cum se vede, de la substantivul feminin *origine*. Nu se află înregistrat în nici unul dintre dicţionarele noastre existente (includ aici şi lucrarea profesoarei Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, Bucureşti, Editura Albatros, 1982), aşa încât el reprezintă o creaţie foarte recentă. L-am întâlnit folosit de două ori, de fiecare dată la diateza pasivă, într-o pagină a unui articol publicat în fosta revistă *Forum* a Ministerului Educaţiei şi Învăţământului. Iată şi contextele respective: "Subiectivismul, care îşi mai face uneori loc în practica notării, *este originat* de interacţiunea specifică a unor factori individuali şi extraindividuali" (*Forum*, 1985, nr. 12, p. 34) şi: "În sfârşit, subiectivismul *poate fi originat* şi de influenţa şi presiunea exercitate asupra examinatorului de către cele mai diferite persoane" (*Ibidem*, p. 34). Neîndoielnic, sensul atribuit acestui nou verb, *a origina*, folosit la pasiv este "a-şi avea originea, motivaţia sau cauza în ceva", "a fi determinat de ceva". Şi atunci, se iveşte numaidecât întrebarea: de ce nu se va fi putut spune, la fel de bine şi mai pe înţelesul cititorului: "Subiectivismul *este determinat* (*cauzat*) de interacţiunea...", respectiv "subiectivismul *poate fi determinat* (*cauzat*) şi de influenţa şi presiunea..."? Neuitând că articolul din care am citat apare într-o publicaţie ce poartă girul celei mai înalte instituţii a învăţământului şi educaţiei, întrebarea amintită devine cu atât mai justificată, mai firească. Iar răspunsul (poate singurul) ce i s-ar putea da ar fi: dorinţa expresă de originalitate (cu orice preţ) şi de evitare (respingere) a exprimării comune, obişnuite, statornicite prin exerciţiu lingvistic neîntrerupt. Fără îndoială, originalitatea în expresie este un fapt pozitiv, lăudabil, chiar un factor de progres câtă vreme ea nu aduce atingere bunelor uzanţe lingvistice, consacrate. În cazul verbului semnalat aici, *a origina*, rămâne însă de văzut dacă limba îl va promova ca atare în uzul ei curent, ca pe un element viabil, sau, dimpotrivă, el va trece doar ca o creaţie personală de moment, un fapt cu totul singular, adică, dacă nu e prea mult spus, un *hápax legómenon*.

BDD-A6346 © 2003 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:27 UTC)